

7. Захаров В.П. Проблеми інформаційного забезпечення правоохоронних структур : навч.-практ. посіб. / В.П. Захаров, А.І. Руденко. — Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2007. — 377 с.
- 8 . Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 р. № 1153-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua>
9. Ковалів М.В. Адміністративна діяльність: навч. посіб. / [М.В. Ковалів, З.Р. Кісіль, Д.П. Калаянов та ін.]. — К.: Правова єдність, 2009. — 432 с.
10. Шишко А.О. Професійна підготовка судової міліції — основа забезпечення особистої безпеки працівників суду / А.О. Шишко // Наше право : науково-практичний журнал. — 2008. — № 3. — С. 49–52.
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
12. Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 р. № 565-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 4. — Ст. 20 (зі змінами).
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 січня 1994 р. № 7 «Про затвердження Положення про відомчу воєнізовану охорону на залізничному транспорті». [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua>. (зі змінами).

УДК 342.31

Степаненко В. В., суддя Дніпропетровського окружного адміністративного суду

Фінансові інструменти при здійсненні інвестиційних операцій в агропромисловому секторі народного господарства

Об'єктом дослідження статті виступає дослідження теоретичних різноманітних організаційно-правових форм у галузі аграрно-промислового комплексу. Зроблені відповідні висновки та пропозиції щодо фінансових інструментів при здійсненні інвестиційних операцій в агропромисловому секторі народного господарства.

Ключові слова: корпоративні права, правоохранительная деятельность, облігації, фінансовий моніторинг, економічна безпека, фінанси-правові норми.

Объектом исследования статьи выступает исследование теоретических различных организационно-правовых форм в области аграрно-промышленного комплекса. Сделаны соответствующие выводы и предложения относительно финансовых инструментов при осуществлении инвестиционных операций в агропромышленном секторе народного хозяйства.

Ключевые слова: корпоративные права, правоохранительная деятельность, облигации, финансовый мониторинг, экономическая безопасность, финансы-правовые нормы.

The object of the research article serves various theoretical study of legal forms in the field of agro-industrial complex. Corresponding conclusions and proposals for financial instruments in the implementation of investment transactions in the agricultural sector of the economy.

Keywords: corporate law, law enforcement, bonds, financial monitoring, economic security, finance and legal norms.

Актуальність теми. Одним із перспективних інструментів здійснення інвестицій у сільське господарство є придбання облігацій сільськогосподарського підприємства. Облігацією є цінний папір, що посвідчує внесення інвестором грошей, визначає від-

носини позики між інвестором та виконавцем – сільськогосподарським підприємством, підтверджує зобов'язання виконавця повернути інвестору номінальну вартість облігації в обумовлений строк та виплатити інвестору дохід. Облігації, на відміну від акцій, розміщаються у документарній та бездокументарній формі. Серед облігацій розрізняють відсоткові облігації (за якими передбачається виплата інвестору відсоткових доходів), цільові облігації (виконання зобов'язань за якими дозволяється товарами та/або послугами), дисконтні облігації (oblігації, що розміщаються за ціною нижчою ніж їх номінальна вартість, а різниця між ціною придбання та номінальною вартістю виплачується під час її погашення інвестору в якості доходу).

Виклад основного матеріалу. Облігації сільськогосподарських підприємств розміщаються такими підприємствами тільки після повної сплати свого статутного капіталу. Не допускається розміщення облігацій сільськогосподарських підприємств для формування і поповнення статутного капіталу, для покриття збитків від господарської діяльності. Інвестиції, залучені сільськогосподарським підприємством за допомогою розміщення облігацій, направляються підприємством на покращення матеріально – технічної бази виробництва, створення та закупівлі основних фондів виробництва, налагодження виробничого процесу тощо. Підприємство має право розміщувати облігації на суму, яка не перевищує трикратного розміру власного капіталу або розміру забезпечення, що надається їй з цією метою особам [9, с. 50].

Важливим інструментом в процесі здійснення інвестицій у сільське господарство є інвестиційний сертифікат. Даний цінний папір розміщується інвестиційним фондом, інвестиційною компанією, компанією з управління активами пайового інвестиційного фонду та посвідчує право власності інвестора на частку в інвестиційному фонду. Інвестор придобуваючи інвестиційний сертифікат, передає кошти в інвестиційний фонд, що стає учасником інвестування певних сільськогосподарських проектів. Емітентом інвестиційних сертифікатів виступає інвестиційний фонд, інвестиційна компанія або компанія з управління активами пайового інвестиційного фонду. Порядок функціонування цих інститутів буде розглянуто нами в цьому розділі нижче [7].

Іншим фінансовим інструментом, що не використовується в агроЯнвестиційній діяльності, однак має значні перспективи у цьому напрямку є сертифікат фонду операцій з нерухомістю. Правове становище даного сертифікату визначається спеціальним Законом України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» [6]. Загалом, закон встановлює загальні принципи, правові та організаційні засади залучення коштів фізичних та юридичних осіб в управління з метою фінансування будівництва житла та особливості управління цими коштами, а також правові засади та особливості випуску, розміщення та обліку сертифікатів фондів операцій з нерухомістю. Хоча закон, в першу чергу, покликаний регулювати і кооперувати дії фізичних та юридичних осіб в процесі будівництва житла, механізми закріплени в ньому можуть і повинні бути використані для правового регулювання будівництва виробничих споруд та господарських будівель у аграрному секторі. Жодна інша галузь народного господарства не потребує адекватного правового регулювання кооперації на всіх рівнях, як того потребує сільське господарство. Роздрібненість сільськогосподарського товаровиробництва робить його затратним та не конкурентноздатним. Малі підприємства та фермерські господарства не мають можливості покращувати матеріальну базу самотужки та потребують прийнятних правових методів до самоорганізації та об'єднання (без втрати при цьому власної

самостійної правосуб'єктності) [3].

Деякі механізми та принципи закону з огляду на можливість їх використання в сфері інвестування сільського господарства [3].

Управитель укладає із забудовником договір, за яким забудовник зобов'язується збудувати один або декілька об'єктів, ввести їх в експлуатацію та передати об'єкти інвесторам (довірителям), а управитель зобов'язується здійснювати фінансування будівництва. Забудовник приступає до здійснення будівництва в ролі генпідрядника, укладаючи підрядні договори та повністю відповідаючи за хід будівництва. Довіритель, який виступає в ролі інвестора будівництва (фізична або юридична особа), обирає для себе конкретний об'єкт фінансування та передає кошти в фонд фінансування будівництва. Таким об'єктом фінансування може бути окреме приміщення або його частина. При внесені коштів довірителем, управитель зобов'язаний закріпити за довірителем відповідну кількість вимірних одиниць. Право вимоги на відповідну кількість вимірних одиниць об'єкта інвестування виникає у довірителя з моменту передачі коштів управителю. Після введення об'єкта будівництва в експлуатацію забудовника письмово повідомляє про це управителя та надає дані щодо фактичної загальної площі об'єктів інвестування, отримані від органів Бюро технічної інвентаризації. Управитель надає забудовнику перелік довірителів, які мають право отримати у власність закріплені за ними об'єкти інвестування, і повідомляє кожного довірителя про введення об'єкта будівництва в експлуатацію. Для оформлення правовстановлюючих документів забудовник та довіритель підписують складений забудовником акт прийняття-передачі об'єкта інвестування. Оформлення права власності на житло здійснюється забудовником своїми силами та за свій рахунок [3].

Як ми бачимо, описані правовідносини мають перспективи бути застосованими до інвестиційних відносин та, більше того, якісно сприяти їх розвитку. При законо-давчому регулюванні відповідних відносин, важливо врахувати та відобразити особливості, що притаманні сільському господарству, а також передбачити гарантування зі сторони держави можливих ризиків, щоб уникнути повторення помилок, породжених Законом «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю».

Друга група фінансової інвестиційної діяльності включає в себе механізми з залученням у процес фінансових установ. До установ, діяльність яких має відношення або ж може бути застосована до інвестування, можна віднести: комерційні банки, кредитні спілки, інститути спільного інвестування, фінансові посередники, страхові компанії [3].

Комерційні банки, відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» є юридичними особами, які мають виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучати у вклади грошові кошти фізичних і юридичних осіб, розміщувати зазначені кошти від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкривати і вести банківські рахунки фізичних та юридичних осіб [4]. Комерційні банки є основоутворюючим фінансовим інститутом, безпека та міцність якого є запорукою стабільності всієї фінансової системи загалом [9, с. 409].

Банківський кредит – це кошти, які надаються банком у позику юридичній або фізичній особі на визначений термін для цільового використання та під проценти. Надання кредитів здійснюється банком з метою отримання прибутку та задоволення тимчасових потреб у додаткових грошових коштах підприємницьких структур, населення та державних організацій. Основними принципами банківського кредитування

є принцип строковості (передбачає позички в термін, передбачений кредитним договором), цільового характеру (передбачає використання кредиту на конкретні цілі, що обумовлені в кредитному договорі), принцип забезпеченості кредиту (означає надання кредиту з одночасною передачею банку – кредитору певних прав на деякі активи позичальника), принцип платності (відповідно до якого за користування кредитом позичальник сплачує банку відсотки) [2, с. 289].

Кредитування та операції з цінними паперами є не єдиними функціями комерційних банків, якими послуговуються суб'єкти інвестиційних правовідносин. Так, для забезпечення своїх прав та гарантування обов'язків, суб'єкти інвестиційних правовідносин можуть залучати банк у якості гаранта або поручителя. У випадку поруки в інвестиційних відносинах, поручитель поручається перед інвестором за виконання своїх обов'язків виконавцем. У разі порушення виконавцем зобов'язання щодо реалізації інвестиції та передачі результатів інвестору, забезпеченого порукою, виконавець та інвестор відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову відповідальність поручителя. Поручитель відповідає перед інвестором у тому ж обсязі, що і виконавець, включаючи сплату основного боргу, неустойки, процентів, відшкодування збитків тощо. На відміну від поруки, надання гарантії є виключною прерогативою фінансової установи. Сутність цих відносин полягає в наступному: банк, інша фінансова установа, страхова організація гарантує перед інвестором виконання свого обов'язку виконавцем. У разі порушення виконавцем зобов'язання, забезпеченого гарантією, гарант зобов'язаний сплатити інвестору грошову суму відповідно до умов гарантії. Грошова suma, що сплачується в якості гарантії не є самим боргом та визначається окремо в договорі гарантії. Особа, що сплатила гарантію, має право на зворотну вимогу до виконавця в межах суми, сплаченої в якості гарантії [3].

Іншим та набагато менш поширеним способом залучення позичкових коштів є участь у кредитній спілці. Кредитні спілки в Україні є неприбутковими організаціями, головна мета яких – фінансовий та соціальний захист їх членів через залучення особистих заощаджень членів спілки для взаємного кредитування. Кредитна спілка створюється на основі певної монолітної спільноти людей, які беруть на себе відповідальність за спільну справу [9, с. 346]. Як правило, вона об'єднує громадян за спільним місцем роботи чи навчання, членством в одній організації, спільним регіоном проживання тощо. Використання кредитних спілок у сфері інвестування в сільське господарство має великі перспективи, хоча, скоріше за все, неблизькі. Для нормального розвитку і функціонування цього фінансового інструменту необхідні вільні кошти сільського населення задіяного в аграрному виробництві, чого на сьогоднішній, на жаль, немає.

На практиці це може виглядати наступним чином. У межах певного населеного пункту, що об'єднує велику кількість селян – господарників (відповідно до чинного законодавства, для створення кредитної спілки необхідно не менше 50 осіб), створюється неприбуткова організація - спілка. Її члени здійснюють періодичні внески до фонду спілки. Акумульовані ресурси почергово передаються кожному з учасників спілки для вирішення його майнових проблем. Скажімо, окремо взятому члену спілки необхідно придбати одиницю сільськогосподарської техніки, але він немає повної суми вартості. Кредитна спілка передає йому необхідну суму для купівлі техніки, після чого він продовжує сплачувати внески, які ідути на задоволення потреб інших членів спілки. В результаті, кожним членом спілки вноситься повна вартість придбаного об'єкту, але вже в процесі того як об'єкт знаходиться в його розпорядженні. Придбані

об'єкти можуть бути оформлені як внески до сільськогосподарського кооперативу. Даний механізм має ряд переваг перед кредитуванням, до числа яких можна віднести: посилення монолітності трудового колективу кооперативу, шляхом створення додаткової мотивації для його членів; прозорість кредитної діяльності спілки; члени спілки не сплачують відсотки за кредитом. Все це робить кредитну спілку привабливим механізмом для вирішення питання капіталізації сільськогосподарського виробництва [3].

Інститутами спільного інвестування на фінансовому ринку виступають інвестиційні компанії та фонди, які залучають кошти інвесторів і вкладають їх у диверсифікований портфель цінних паперів. Інвестиційні компанії вкладають кошти в цінні папери великої кількості емітентів для того, щоб у рамках вибраної стратегії мінімізувати ризики. На жаль, на сьогоднішній день інвестування виключно у сільське господарство характеризується високим рівнем ризиків, що вимагає від інвесторів більш ретельного аналізу ринку та обережності в діях. Учасники ринку, які інвестують у сільське господарство шляхом придбання акцій інвестиційних компаній, мають ряд переваг. Серед яких: можливість здійснення інвестицій навіть у незначних коштах; отримання диверсифікованого портфеля цінних паперів; мінімізація витрат, пов'язаних з інвестуванням коштів; використання менеджменту інвестиційної компанії в якості управителя власними інвестиціями тощо. Інвестиційні компанії створюються переважно в формі акціонерних товариств, для забезпечення можливості емісії власних акцій [9, с. 313]. Емітовані інвестиційною компанією акції розміщаються серед інвесторів, за рахунок чого здійснюється залучення коштів. Залучені кошти, в свою чергу, використовуються для формування портфелю інших компаній. Формування портфелю здійснюється відповідно до управлінських рішень менеджменту інвестиційної компанії, що визначається довгостроковою та короткостроковою стратегією інвестиційної компанії. Доходом інвестора всіх без виключення інвестиційних компаній є частка доходу за портфелем цінних паперів, що визначається пропорційно кількості придбаних ним акцій. Інвестиційні компанії бувають декількох типів. Інвестиційні фонди відкритого типу постійно розміщують власні акції на ринку, гарантуючи при цьому їх викуп за ціною, що визначається ринковою вартістю чистих активів фонду. Акції відкритих фондів користуються найбільшим попитом серед інвесторів і характеризуються високою ліквідністю. Самі відкриті інвестиційні фонди користуються значно більшою популярністю ніж закриті фонди чи трасти. Інвестиційні фонди закритого типу, навпаки, емітують чітко регламентовану кількість не викупних акцій і розподіляють їх серед інвесторів, такі фонди формуються переважно на певний визначений строк. Інвестиційні трасти, також створюються на визначений строк та формують портфель із визначеного виду цінних паперів, структура якого не змінюється протягом всього строку існування трасту.

Залученням страхової компанії до інвестиційних відносин у сільському господарстві можливе за двох варіантів. По-перше, на вимогу інвестора виконавець може застрахувати результати своєї підприємницької діяльності (як то, майбутній урожай, страхування від природних катаklіzmів тощо). В цьому випадку, необхідність страхування повинно бути зафіксовано у агроЯнвестиційному договорі. В іншому випадку, інвестор може на власний розсуд прийняти рішення щодо страхування власних фінансових ризиків, пов'язаних зі здійсненням інвестицій у сільське господарство [3].

Страхові компанії – це фінансові інститути, які здійснюють компенсацію шкоди, завданої клієнтам при настанні певної події, обумовленої у договорі страхування [5].

Відносини між страховим ою компанією та клієнтом регулюються страховим договором або страховим полісом. Відповідно до страхового договору, клієнт сплачує внески страховий

компанії в обмін на зобов'язання компанії сплатити визначені суми при настанні певних подій. Договір для клієнта є активом, а для страхової компанії – зобов'язанням. Укладаючи договір страхування, страхові компанії приймають на себе ризики клієнтів, а отримуючи страхові внески, вони отримують плату за прийняті на себе ризики. Правосуб'єктність страхових компаній визначається Законом України «Про страхування» [5].

Страхувальником може бути інвестор або виконавець – власник або виробник сільськогосподарської продукції. Особливість, пов'язана з укладенням договорів страхування за участю сільськогосподарських підприємств, полягає у комплексності правовідносин, а саме у поєднанні цивільно-правового начала договорів відносин та особливості їх суб'єктивного складу – суб'єктів аграрного підприємництва [1, с. 470].

Страхування агроінвестиційної діяльності може здійснюватися у вигляді комплексного та індексного страхування. Комплексне страхування передбачає, що страхується сільськогосподарська продукція, що є предметом агроінвестиційної діяльності, від певного переліку несприятливих подій, як то: несезонні заморозки, посуха, природні катаklізми, інфекційні хвороби, пожежі тощо. Індексним вважається страхування ризику втрати врожаю окремої сільськогосподарської культури щодо усереднених показників її врожайності на визначеній території за попередні п'ять маркетингових періодів.

Для того, щоб страхування в сфері сільськогосподарського виробництва було більш доступним, Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» передбачено функціонування такої інституції як Фонд аграрних страхових субсидій. Ця державна спеціалізована установа надає страхові субсидії виробникам сільськогосподарської продукції. Інвестиційна діяльність за умови наявності доступного страхування сільськогосподарського виробництва стає більш привабливою для інвестора, а це в свою чергу, надає можливість виконавця (суб'єктом аграрного підприємництва) розраховувати на залучення додаткових коштів у розширення виробництва та покращення матеріально-технічної бази [3].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аграрне право України: підручник / [Янчук В.З., Андрейцев В.І., Василюк С.Ф та інші] ; за ред. В.З. Янчука. – [2-е вид., перероб. та допов.]. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 720 с.
2. Воронова Л.К. Фінансове право України: Підручник / Л.К. Воронова. – К. : Прецедент, 2003. – 359 с.
3. Грушинський Ярослав Миколайович. Правове регулювання агроінвестиційної діяльності в Україні : Дис... канд. наук: 12.00.06 - 2011.
4. Про банки і банківську діяльність: Закон України, 07 грудня 2000 р., № 2121-III: станом на 01 січня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України, 09.02.2001, № 5, ст. 30.
5. Про страхування: Закон України, 07 березня 1996 р., № 85/96-ВР: за станом на 01 січня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України, 30.04.1996, № 18, ст. 78.
6. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України, 19 червня 2003 р., № 978-IV: за станом на 23 липня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України, 26.12.2003, № 52, ст. 377.
7. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України, 23 лютого 2006 р., № 3480-IV: за станом на 01 січня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України, 04.08.2006, № 31, с. 268.
8. Фінансовий ринок: Підручник / В.М. Шелудько. – К. : Знання, 2008. – 535 с. коментар. – Х.: «Одіссея», 2007. – 1200 с.